

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

**Vězeňská subkultura a její vliv na odsouzené**  
**k dlouhodobým trestům odnětí svobody**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ivan Nedoma

Vypracoval:

Vít Klimeš

Brno 2005

### **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vězeňská subkultura a její vliv na odsouzené k dlouhodobým trestům odnětí svobody“ zpracoval samostatně a použil literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....

Vít Klimeš

### **Poděkování**

Děkuji panu PhDr. Ivanu Nedomovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své přítelkyni Gise za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Dále považuji za důležité poděkovat svému zaměstnavateli, jímž je Věznice Valdice, který mi poskytl vhodné podmínky při zpracování mé bakalářské práce.

Brno, 7. května 2005

Vít Klimeš

## ANOTACE

Tato práce obsahuje skutečnosti přibližující osobnost odsouzeného, se zvláštním zřetelem na poruchy osobnosti, a měla by podávat základní informace o vzniku, fungování a vlivu působení vězeňské subkultury právě na osobnost jedince ve výkonu trestu odnětí svobody. Zabývá se hierarchií ve struktuře odsouzených, faktory majícími vliv na zařazení do této struktury, způsoby komunikace mezi vězni, jakožto i vztahy mezi nimi působícími, včetně vztahů na úrovni sexuální či partnerské. Neopomíná také zmínit některé doprovodné jevy typické pro existenci „druhého života“ jakým je například tetování.

## **SUMMARY**

This work includes facts which explains the convicted personality with special emphasis to personality disturbances and it is supposed to give the basic information about the formation, working, and influence of the prison subculture exactly to the individual personality in prosecution of the prison sentence. It goes in for the hierarchy of the structure of the inmates, factors having influence on inclusion into this structure, the ways of communication among the prisoners qua relationship which influence among them including relationship on the sexual or comradeship. It also doesn't omit some of the incidental phenomenon which is typical in the existence of the "second life", such as tattoo.

## **KLÍČOVÁ SLOVA**

Vězeňská subkultura; poruchy osobnosti; typologie odsouzeného; trest  
odnětí svobody; koňování; tetování

## **OBSAH:**

|                                                                                                |                  |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|
| <b><u>1. ÚVOD.....</u></b>                                                                     | <b><u>9</u></b>  |
| <b><u>2. OSOBNOST ODSOUZENÉHO .....</u></b>                                                    | <b><u>12</u></b> |
| <b>2.1 PORUCHY OSOBNOSTI.....</b>                                                              | <b>15</b>        |
| 2.1.1 ASOCIÁLNÍ PORUCHA OSOBNOSTI .....                                                        | 18               |
| <b>2.2 JEDINCI S PORUCHOU OSOBNOSTI A BEZ NÍ VE VÝKONU TRESTU – FAKTORY ROZLIŠENÍ</b>          | <b>19</b>        |
| <b><u>3. SUBKULTURA A DLOUHODOBÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY .....</u></b>                            | <b><u>21</u></b> |
| <b>3.1 POJEM SUBKULTURA.....</b>                                                               | <b>21</b>        |
| <b>3.1 DLOUHODOBÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY .....</b>                                               | <b>22</b>        |
| 3.1.1 TREST ODNĚTÍ SVOBODY NA DOŽIVOTÍ .....                                                   | 24               |
| <b><u>4. VĚZEŇSKÁ SUBKULTURA.....</u></b>                                                      | <b><u>27</u></b> |
| <b>4.1 POJEM .....</b>                                                                         | <b>27</b>        |
| <b>4.2 TEORIE VZNIKU VĚZEŇSKÝCH SUBKULTUR .....</b>                                            | <b>27</b>        |
| 4.2.1 MODEL DEPRIVACE.....                                                                     | 29               |
| 4.2.2 MODEL IMPORTU (KULTURNÍHO PŘENOSU).....                                                  | 31               |
| 4.2.3 FAKTORY IMPORTU.....                                                                     | 33               |
| <b>4.3 PRIZONIZACE .....</b>                                                                   | <b>34</b>        |
| 4.3.1 VĚZEŇSKÝ KÓD .....                                                                       | 38               |
| <b>4.4 HIERARCHIE MEZI ODSOUZENÝMI.....</b>                                                    | <b>40</b>        |
| 4.4.1 VZTAHY MEZI ODSOUZENÝMI NA CELÁCH.....                                                   | 41               |
| 4.4.2 NĚKTERÉ SKUPINY CIZÍCH STÁTNÍCH PŘÍSLUŠNÍKŮ V NAŠICH VĚZNICÍCH .....                     | 44               |
| <b><u>5. VLIV TRESTNÉ ČINNOSTI NA STATUS ODSOUZENÉHO V RÁMCI VĚZEŇSKÉ SUBKULTURY .....</u></b> | <b><u>47</u></b> |

|                                                               |                  |
|---------------------------------------------------------------|------------------|
| <b><u>6. KOMUNIKACE VE VĚZNICÍCH .....</u></b>                | <b><u>49</u></b> |
| 6.1 VĚZEŇSKÝ ARGOT .....                                      | 49               |
| 6.2 KOŇOVÁNÍ .....                                            | 50               |
| 6.3 SUCHÉ WC .....                                            | 51               |
| 6.4 KŘÍČENÍ VZKAZŮ OKNY .....                                 | 51               |
| <b><u>7. TETOVÁNÍ VE VĚZENÍ .....</u></b>                     | <b><u>52</u></b> |
| <b><u>8. HOMOSEXUÁLNÍ VZTAHY VE VĚZENÍ PRO MUŽE .....</u></b> | <b><u>54</u></b> |
| <b><u>ZÁVĚR .....</u></b>                                     | <b><u>56</u></b> |
| <b><u>LITERATURA A PRAMENY .....</u></b>                      | <b><u>58</u></b> |
| <b><u>PŘÍLOHY .....</u></b>                                   | <b><u>60</u></b> |

## 1. ÚVOD

Pro většinu populace je život za mřížemi velkou neznámou a asi jen málokdo si přeje ochutnat sousto vězeňského koláče, přesto snad každý více či méněkrát přemýšlel o tom, jaký vlastně je život člověka, který je zbaven svobody a pravděpodobně se s ním zrovna příjemnými pocity vžíval do situace, v níž on sám musí řešit neznámou životní situaci coby odsouzený mající před sebou několik let života v nehostinném vězeňském prostředí, prostředí jenž je opředen mnoha mýty a předsudky, na jejichž základě spolu se střípkami skutečných informací si nezasvěcený vytváří představu o tomto neznámém světě.

Člověk, který je odsouzen k trestu odnětí svobody, se ocitá ve stresové situaci, se kterou je nucen se vyrovnat a ze které prakticky není úniku. Samozřejmě, že čím je pro odsouzeného prostředí neznámější nebo čím negativnější jsou jeho eventuální předchozí zkušenosti, tím větší životní krizi jedinec prožívá a tím těžší úkol je před takového jedince postaven. Při vyrovnávání se s takovou hlubokou životní změnou hraje velmi důležitou roli i samotná osobnost odsouzeného a mnoho dalších faktorů.

Jedním z hlavních cílů výkonu trestu je připravit člověka, který překročil zákon a za své provinění byl potrestán trestem odnětím svobody, na řádný život ve společnosti, tedy jeho co možná nejkvalitnější resocializace. Je to ovšem úkol velmi nelehký, připomínající boj s větrnými mlýny či sisyfovské úsilí a četné výzkumy poukazují na negativní vliv vězeňského prostředí na osobnost v naprosté většině nedobrovolných obyvatel věznic.

Na prohlubování diskrepance mezi cíli výkonu trestu a realitou se nemalou měrou podílí i antagonistický postoj odsouzených k formálním strukturám ve vězeňských zařízeních a právě mezi odsouzenými vzniklé více či méně organizované neformální struktury, vězeňské subkultury, jejíž fungování se odehrává prakticky bez významnějšího vlivu personálu věznic.

Kriminální prostředí jako takové připomíná valící se sněhovou kouli, v jejímž středu je právě vězeňská subkultura, neustále nabalující nové vrstvy. Pro fungování a existenci tohoto středu vůbec si členové této společnosti vytvářejí vlastní hodnotový systém, vlastní pravidla, vlastní kulturu a to vše naprosto odlišné od norem a hodnot normální civilizované společnosti.

Témata zabývající se vězeňskými subkulturami a kriminálním prostředím jsou pro mne zajímavá z mnoha důvodů, které vyplývají jednak z mého předcházejícího působení u policie České Republiky a jednak z mého nynějšího zaměstnání, kdy působím jako dozorce ve věznici Valdice na ubytovně pro odsouzené se zvýšenou ostrahou a doživotními tresty.

Poznání a pochopení pravidel fungování vězeňské subkultury, myslím, že se nemýlím, když řeknu, že většina odborníků, ale laické veřejnosti, považuje za nezbytné pro co možná nejvíce úspěšné naplňování cílů výkonu trestu odnětí svobody.

Je pravdou, že se objevují názory, které prohlašují, že cíle výkonu trestu, tak jak jsou dnes stanoveny, jsou vesměs utopické a politicky laděné výplody, vzniklé jako reakce na požadavky porevoluční doby a s ní přicházejícího vlivu mnohých organizací na ochranu lidských práv, často pohlížejících na realitu pouze jednostranně a že jakákoliv jiná představa o funkci výkonu trestu, nežli ta, která považuje trest odnětí svobody jako ochranu společnosti před individuem, jež je třeba od její bezproblémové části izolovat, je přinejmenším naivní.

S takovými tvrzeními se však nelze ztotožňovat a je třeba nacházet cesty, jak připravit co možná nejvíce jedinců na reálně úspěšný návrat do společnosti. Taková příprava však vyžaduje mimo jiné velmi kvalifikovaný přístup všech zainteresovaných, pro nějž je však nezbytné co možná nejdokonalejší poznání těch, které máme na řádný život na „svobodě“ připravit. A jelikož osobnost každého z nás spoluutváří i prostředí, jenž nás obklopuje a obyvatelé našich věznic jsou v důsledku tohoto faktu ovlivňováni právě i již zmiňovanou vězeňskou subkulturou a jejími z převážné většiny negativními vlivy, je pro jakoukoli úspěšnou

práci v této oblasti nezbytné co nejdokonalejší poznání všech aspektů života v této sociální skupině.

Své zaměstnání považuji pro společnost za nepostradatelnou činnost (která sice vlivem různých faktorů nemá až tak vysokou společenskou prestiž) činnost velice náročnou, která mi však poskytuje možnost uplatnění a seberealizace. A jak jsem zde již zmiňoval nutnost kvalifikovaného přístupu personálu, tj. včetně mne, budu velmi potěšen, pomůže-li tato práce k jeho naplnění.

## 2. OSOBNOST ODSOUZENÉHO

Obecně lze diferencovat delinkventní populaci, tedy i většinu odsouzených, do těchto tříd, typů: [Netík, 1991]

1. *Socializovaný typ*, který je prakticky nejméně zasažen asociálním chováním. To by v tomto případě mělo mít pouze epizodickou povahu. Jeho osobnost nejeví známky výraznější poruchovosti.
2. *Neurotický typ* – jeho kriminální chování řeší nějaký intrapsychický konflikt, jehož povaha není obvykle uvědomována. Poruchovost tohoto typu není obvykle fatální.
3. *Nesocializovaný, přesněji defektně socializovaný typ*. V psychopatologii bývá označován jako psychopatický či typ s asociální poruchou osobnosti. Jeho osobnostní regulační systém (systém řídící chování) není dostatečně zformován, chybějí mu především inhibiční (útlumové) mechanismy blokující sociálně nežádoucí chování.
4. *Mentálně insuficientní (nedostačivý) typ* zahrnující především jedince se sníženou inteligencí.
5. *Deviantně socializovaný typ*, reprezentovaný jedincem, který si dobře osvojil sociální normy skupiny, k níž se vztahuje, ale tyto normy jsou v rozporu s normami společnosti. Jeho chování je regulované, ale deviantními regulativy. Jde o tzv. kulturou podmíněného delinkventa.
6. *Typ s masivní psychickou poruchou*, psychopatologicky označován jako psychotický. V kriminologických studiích nebývá obvykle uvažován, neboť není trestně odpovědný. Orgány činné v přípravném řízení trestním se s ním však víceméně vzácně setkávají.

Na rozdíl od nás existuje v zahraniční celá řada klasifikačních systémů osobnosti odsouzeného, při jejichž vytváření převládal přístup typologický. Tyto typologie pak slouží pro správné zaměření procesu korektivní socializace.

Jednou z nejlépe propracovaných typologií odsouzených je klasifikační schéma Jesnessovo (1965) určené pro mladistvé a mladé dospělé. Zahrnuje tyto typy: [Netík, 1991]

1. Socializovaný, přizpůsobivý
2. Nezralý, pasivní
3. Neurotický, úzkostný
4. Nezralý , agresivní
5. Kulturou podmíněný
6. Vůdce
7. Neuroticky se odreagovávající
8. Neurotický, depresivní.

Užší vazbu na zaměření výchovné práce má klasifikace Schragova (cit. podle Urbanová, Dobešová, 1986), Schrag rozlišil typy: [Netík, 1991]

1. *Prosociální* – odpovídající zhruba socializovanému jedinci
2. *Antisociální* – odpovídající nejspíše deviantně socializovanému jedinci
3. *Pseudosociální* – s labilním systémem norem
4. *Asociální* – odpovídá nejspíše defektně socializovanému jedinci.

Vzhledem k faktu, že se v této práci zabývám odsouzenými k dlouhodobým trestům odnětí svobody považuji za relevantní zmínit alespoň jednu z několika typologií osobnosti vrahů. A to proto, že mezi odsouzenými k dlouhodobým trestům odnětí svobody jsou vrahové zastoupeni nezanedbatelným procentem. Na oddělení se zvýšenou ostrahou, kde jsem působil v letech 2002 až 2004 a kde lze většinu odsouzených zařadit do kategorie dlouhodobých trestů odnětí svobody, se počet odsouzených za vraždu pohyboval stále okolo padesáti procent.

Typologie vrahů založená na výsledcích psychologického vyšetření pomocí Minnesotského multifázického inventáře osobnosti

(MMPI) navrhl Holcomb a kol. (1985). Rozlišili 5 typů osobnosti:  
[Netík, 1991 ]

1. psychotický, charakteristický halucinacemi, bludy, excesivními strachy a fobiemi;
2. dezorientovaný vykazující množství psychotických symptomů;
3. normální;
4. hostilní, tj. nepřátelský;
5. depresivní

Velmi širokou skupinou v rámci odsouzených k dlouhodobým trestům odnětí jsou také kriminální multirecidivisté. Pro pochopení jejich chování zde uvádím osm vzorců iracionálního myšlení (kognitivních rysů), typických pro kriminální multirecidivisty tak, jak je formulovali Walters a White (1989): [Netík, 1991]

1. *Zmírňování* – systém racionalizací umožňující negovat odpovědnost za vlastní činy. Patří k nim např. přesun viny na oběť, nařčení policistů nebo soudce z neprofesionality apod.
2. *Odblokování* – technika umožňující překonat odstrašující působení sankce, např. užitím alkoholu, drog. Patří sem i úleva od úzkosti zlostným verbálním obratem apod.
3. *Oprávnění* – způsob vztahování se k okolí umožňující subjektu prosadit vše, co chce. Pocit privilegovanosti typu „svět je tu pro mne“.
4. *Orientace na moc* – souvisí s delinkventovým zjednodušeným viděním světa dělícího jej na silné a slabé. Slabý je ten, kdo neprojevuje sílu.
5. *Sentimentalita* – povrchní emocionální vztahy typické pro recidivisty, které jim umožňují zachovat si pozitivní sebeobraz. Projevuje se např. ve vězení snahou pěstovat zvířata, hrát na hudební nástroj. Typický je sentimentální vztah k matce.

6. *Superoptimismus* – jakožto extrémně vysoká sebedůvěra projevující se např. předpokladem, že po spáchání činu nemůže být jedinec chycen a potrestán.
7. *Kognitivní indolence* projevující se intelektuální leností, snadnou znuděností, což vede k vyhledávání vnější stimulace. Je pro ni typická orientace na bezprostřední přítomnost následkem neschopnosti vyvinout dlouhodobější (intelektuální) úsilí.
8. *Diskontinuita* – neschopnost udržet zaměření, snadná rozptýlitelnost změnou vnějších podmínek.

Podle autorů se uvedené rysy skládají a vytvářejí tak charakteristické vzorce chování:

- interpersonální bezohlednost vznikající spojením oprávnění a orientace na moc,
- sklon k porušování sociálních pravidel jako projev vazby zmírňování a odblokování,
- nezdrženlivost vlivem sentimentality a superoptimismu a
- neodpovědnost jakožto následek kognitivní indolence diskontinuity.

## **2.1 Poruchy osobnosti**

Velmi často se při zkoumání osobnosti odsouzených setkáme s fenoménem poruchy osobnosti. Nejčastěji se porucha osobnosti vyskytuje mezi kriminálními recidivisty (odhad na podílu této specifické populaci je 70 až 100 %, v běžné populaci 1 %). [http//7]

Co se týká možnosti nápravy pachatelů u nichž je diagnostikována porucha osobnosti, převládá, až na výjimky, názorech odborné veřejnosti skepse.

Poruchy osobnosti jsou trvalé vzorce maladaptivního chování. O poruše osobnosti hovoříme tehdy, když jsou rysy osobnosti natolik rigidní a maladaptivní, že významně poškozují schopnost jedince fungovat. Poruchy osobnosti obvykle vznikají v dětství nebo v adolescenci, přetrvávají v čase, projevují se v různých situacích a mají vliv na většinu oblastí života jedince. Specifické emoce, myšlenky a chování jedince se liší podle konkrétní poruchy. [Rita L. Atkinson a kolektiv]

Poruchy osobnosti ústí v nezralé a nevhodné způsoby zvládání stresu nebo řešení problémů. Obvykle se projevují v rané adolescenci a mohou přetrvávat celý život. Na rozdíl od lidí s poruchami nálady a úzkostnými poruchami, u kterých se také vyskytuje maladaptivní chování, lidé s poruchami osobnosti obvykle necítí úzkost a nervozitu a nejsou motivováni ke změně svého chování. Tito jedinci neztrácejí kontakt s realitou a nevykazují výraznou desorganizaci chování. [Rita L. Atkinson a kolektiv]

Vzorce poruchového osobnostního chování se vyznačují několika závažnými charakteristikami: [Němec,1993]

1. Neschopnost poučit se ze zkušenosti.
2. Absence smyslu pro zodpovědnost.
3. Problémy ve vytváření smysluplných vztahů.
4. Nedostatečná kontrola impulsů, selhávání plánování.
5. Nedostatečný mravní cit.
6. Chronické či opakované asociální chování a protiprávní chování.
7. Emoční nezralost.
8. Neschopnost prožívat city.
9. Slabá konzistence v pracovním chování.
10. Specifická ztráta vhledu.

DSM – IV rozeznává několik odlišných typů poruch osobnosti [Rita L. Atkinson a kolektiv]:

1. *asociální porucha osobnosti* - impulzivní, necitlivé chování; jedinec nebere ohledy na druhé a neřídí se podle sociálních norem;
2. *hraniční porucha osobnosti* - trvalá nestabilita projevující se v náladě, vztazích a sebepojetí; u jedince se projevuje sebedestruktivní impulzivita;
3. *histrionská porucha osobnosti* - trvalá a intenzivní potřeba pozornosti a uznání, kterou se jedinec snaží uspokojit teatrálním chováním, svůdností a závislostí;
4. *narcistická porucha osobnosti* - grandióznost, necitlivost k potřebám druhých; jedinec využívá druhé, je arogantní;
5. *paranoidní porucha osobnosti* - neustálá a výrazná nedůvěra vůči druhým, jež není odůvodněná;
6. *schizoidní porucha osobnosti* - neustálý nedostatek zájmu o mezilidské vztahy, emocionální chlad;
7. *schizotypní porucha osobnosti* - trvale inhibované či emocionálně a sociálně nevhodné chování; pozměněné kognitivní procesy, narušená řeč;
8. *úzkostná (vyhýbavá) porucha osobnosti* - tendence vyhýbat se sociálním interakcím, vyhýbavé chování v interakcích v důsledku neustálých obav z kritiky;
9. *závislá porucha osobnosti* - výrazná nesobeckost, potřeba péče ze strany druhých, strach z odmítnutí;
10. *obsedantně-kompulzivní porucha osobnosti* - pronikavá rigidita v činnostech i ve vztazích, nadměrný perfekcionismus.

Ve věznicích se setkáváme zejména s jedinci trpícími asociální poruchou osobnosti (dříve označovanou jako *psychopatická osobnost*, případně *sociopatie*).

### 2.1.1 Asociální porucha osobnosti

Lidé, u kterých se vyskytuje asociální porucha osobnosti, mají malý smysl pro zodpovědnost a morálku, málo se zajímají o druhé. Jejich chování je určeno téměř výhradně jejich vlastními potřebami. Jinými slovy, nemají svědomí. Zatímco průměrná osoba si v raném věku uvědomí, že se nemůže chovat, jak chce, a že uspokojení potřeby je občas nutno s ohledem na potřeby druhých odložit na pozdější dobu, jedinci s asociální osobností zřídka berou ohled na přání druhých. Chovají se impulzivně, snaží se o bezprostřední uspokojení svých potřeb a neumějí snášet frustraci. [Rita L. Atkinson a kolektiv]

Asociální chování má řadu příčin, včetně členství v partě delikventů nebo v subkultuře pohybující se na pokraji zákona, potřeby pozornosti a určitého sociálního postavení, ztráty kontaktu s realitou a neschopnosti ovládat impulzy. Mladí i dospělí delikventi bez poruchy osobnosti mají jistý zájem o druhé (např. o členy rodiny nebo příslušníky party) a dodržují určité morální principy (nikdy nezradíš kamaráda). Naopak lidé s asociální osobností se nezajímají o nikoho jiného kromě sebe a prožívají jen malé pocity viny či lítosti, nehledě na to, kolik bolesti druhým způsobí. Další vlastnost asociálních osobností (či sociopatů) je výjimečná schopnost lhát, potřeba vzrušujících aktivit bez ohledu na následky a neschopnost změnit v důsledku trestu své chování. Tito jedinci bývají přitažliví, inteligentní, příjemní lidé, kteří mají výbornou schopnost manipulovat s druhými. Stručně řečeno, jsou zdatní podvodníci. Domnělá serióznost a upřímnost jim získává výhodnou práci, avšak asociální osobnosti dlouho nevydrží na jednom místě. Jejich neklid a impulzivita je brzy přiměje začít jednat obvyklým způsobem, čímž dojde k prozrazení jejich skutečné povahy. Zadlužují se, odcházejí od rodin, rozmažile utrácejí peníze nebo se dopouštějí trestné činnosti. Po odhalení svých činů litují natolik přesvědčivě, že často uniknou trestu a získají další šanci. Asociální osobnosti však jen zřídka dostojí svým slibům, jejich verbální prohlášení mají jen málo společného s tím, co skutečně cítí nebo dělají. [Rita L. Atkinson a kolektiv]

Dvě nejvýznačnější charakteristiky asociální poruchy osobnosti jsou nedostatek empatie a zájmu o druhé a nedostatek pocitů studu nebo viny, tedy neschopnost pociťovat výčitky svědomí za svoje chování bez ohledu na jeho závažnost (Hare, 1980). [Rita L. Atkinson a kolektiv]

## **2.2 Jedinci s poruchou osobnosti a bez ní ve výkonu trestu – faktory rozlišení**

Ve výkonu trestu odnětí svobody se nejčastěji vyskytují disociální a emočně nestabilní poruchy osobnosti, přehlédnout nelze ani histriónskou osobnostní poruchu.

Na specializovaném oddělení pro psychopaty (osoby s poruchou osobnosti) v tehdejší NVÚ Plzeň byly zjištěny statisticky významné rozdíly mezi skupinou osob s diagnózou psychopatie a skupinou jedinců bez této diagnózy ve frekvenci výskytu u čtrnácti anamnestických údajů, jejichž existenci lze s vysokou pravděpodobností předpokládat v závislosti na výskytu psychopatie. Tyto znaky byly s přihlédnutím k vývoji každého jedince uspořádány do čtyř následujících oblastí (Němec, 1993, s.16) :

### I. Osobnost v dětství

1. V dětství se vyskytly výchovné problémy (snížené známky z chování, záškoláctví, útoky z domova, popřípadě pobyt v dětském domově pro poruchu chování).
2. V dětství psychiatricky léčen.
3. Výskyt dětské kriminality (krádeže, ničení majetku v soukromém nebo státním vlastnictví).
4. Neukončená základní škola.

### II. Osobnost ve věku mladistvém

5. Únik od rodičů.
6. Život v partě.

### III. Osobnost ve věku dospělém

7. Časté absence v zaměstnání, častá fluktuace (pracovní poměr nikdy netrval déle než tři roky a nebyl ukončen z důvodu nástupu trestu odnětí svobody).
8. Základní vojenskou službu neabsolvoval z důvodů jiných než zdravotních somatického rázu (na základě psychiatrického vyšetření, útěku z vojny, trestná činnost během základní vojenské služby, výkon trestu odnětí svobody).
9. V dospělosti má nařízeno nebo prodělal protialkoholní léčení.
10. V dospělosti má nařízeno nebo prodělal psychiatrické léčení.
11. Soudně trestán třikrát a více – recidiva.
12. Vazba na sociální zázemí je labilní nebo žádná.

### IV. Specifické projevy

13. Krádeže z momentálních pohnutek typu „ted“.
14. Násilné trestné činy (výtržnictví, rvačky, pohlavní zneužití nebo znásilnění, loupežné přepadení, úmyslné ublížení na zdraví).

### **3. SUBKULTURA A DLOUHODOBÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY**

#### **3.1 Pojem subkultura**

Abychom mohli hovořit o jakékoliv subkultuře, musíme poznamenat, že její vznik a fungování je podmiňován existencí jiné, dominantní kultury, v jejímž rámci ona zmíněná subkultura vzniká. Stejně jako vyšší celek, uvnitř kterého určitá subkultura působí, mají i subkulturní společenství svá pravidla, normy, dále pak obecně uznávané hodnoty a také specifický životní styl charakteristický pro tuto minoritní skupinu. Prostřednictvím těchto znaků pak dává najevo svou odlišnost od širší kultury, jejíž je součástí.

Vznik určité subkultury se odvíjí od několika faktorů a jejich kombinací. Mezi činitele, na jejichž základě subkultura vzniká lze řadit například příslušnost k etniku, společenský status, věk, náboženské vyznání, vzdělání, ale i typ osídlení aj.

Každá subkultura nepochybně vyjadřuje také určitý vztah, postoj k mateřské kultuře. Některé, i přes svá odlišení, s majoritní kulturou spoluexistují, aniž by se s ní dostávaly do konfliktu. Pak existují takové subkultury, pro které je rozpor s dominantní kulturou jedním z charakteristických znaků, nebo dokonce vyvíjejí aktivity jimiž usilují o změnu kultury dominantní.

Je třeba také rozlišovat vztah jednotlivců ke své příslušnosti k subkultuře jejímiž jsou členy. Zdaleka ne vždy se jedinec stává členem minoritní skupiny z vlastní vůle. Je tedy třeba rozlišovat mezi subkulturami dobrovolnými a nedobrovolnými. Mezi nedobrovolné lze zařadit například ty, které vznikly na základě etnického původu, ale také i subkultury vězeňské, jenž jsou tématem této práce. Ne vždy je však možné přesně určit, zda se jedná o skupinu dobrovolnou či

nedobrovolnou, jako je tomu například u subkultur drogových či sexuálních menšin.

Zejména u nedobrovolných subkultur je možné často pozorovat jakousi dvojí povahu. Zamyslíme-li se více nad jejich podstatou, zjistíme, že na jedné straně sice svým členům poskytují jistou ochranu, především proti zvenčí působícím mechanismům, na straně druhé však nezřídka disponují určitými rituály spojenými s tvrdými způsoby nátlaku a ponižování. U těchto nedobrovolných skupin bývá také zpravidla dodržována přísná hierarchie.

Skutečnost, že si subkultura vytváří specifická pravidla a hodnoty, jakož i vytváření specifického jazykového kódu a proces osvojení jazyka, lze odvozovat od nutnosti ochrany či v některých případech i oposice vůči kultuře dominantní či jiným subkulturám. Jisté výrazové formy a hodnoty slouží pak minoritní skupině k zajištění vlastní neomezené identity.

### **3.1 Dlouhodobý trest odnětí svobody**

Pokud je jedinec odsouzen k dlouhodobému trestu odnětí svobody, obecně se za ně považují tresty nad 10 let, je tomu za spáchání zvlášť závažného trestného činu a jsou ukládány pachatelům, u nichž soud shledal, že se jedná o osoby pro společnost nebezpečné a ji ohrožující.

V teoretické rovině obsahuje nepodmíněný trest odnětí svobody zejména tyto prvky: újmu pachateli, odplatu, morální odsudek, izolaci jako prostředek k ochraně společnosti, příležitost k převýchově a resocializaci, odstrašení dalších potenciálních pachatelů, satisfakci oběti a veřejnosti. U doživotního trestu přistupuje ještě prvek eliminační – trvalé vyloučení pachatele ze společnosti. Dlouhodobý trest odnětí svobody není obvykle vhodný prostředek ke kompenzaci způsobené škody. [http//7]

Uvedené prvky nejsou ovšem u dlouhodobého trestu odnětí svobody zastoupeny rovnoměrně. Jejich frekvence a váha se mění v závislosti na délce uloženého (vykonaného) trestu. [[http//7](#)]

Dá se konstatovat, že v praxi jsou dlouhodobé tresty ukládány zejména za účelem izolovat nebezpečného a aktuálně neovlivnitelného pachatele od společnosti.

Vyvstává však otázka, nakolik jsou dlouhodobé tresty účelné z hlediska regulativní funkce trestu odnětí svobody, tedy nakolik je možné počítat s pozitivní změnou chování odsouzeného v průběhu trestu, akceptujeme-li fakt, že se počítá s propuštěním odsouzeného k takovému trestu na svobodu. Vzhledem k neadaptivnosti sociálně žádoucích vzorců chování v prostředí věznice si jsou odsouzení nuceni vytvářet nové vzorce chování, které jsou však pro život na svobodě nevhodné. Dochází k tomu, že osobnost odsouzeného postupně sociálně degraduje, samozřejmě, že hloubka této degradace závisí na odolnosti osobnosti odsouzeného.

Vězni procházejí při výkonu dlouhodobého trestu obvykle třemi fázemi: první fází je období „vzdání se minulosti“, kdy vězně přestávají sužovat všudypřítomné vzpomínky na život na svobodě a postupně se adaptuje na podmínky života ve věznici. Druhou fází je „příprava na změnu“, kdy se vězeň, mnohdy velmi obtížně, psychicky odpoutává od návyků a stereotypů každodenního vězeňského života a od adaptačních mechanismů, které mu umožnily přečkat dlouho období uvěznění. Třetí fází je „šok ze svobody“ po propuštění a po ztrátě pocitu bezpečí a jistoty ve věznici a při adaptaci na novou realitu života. [[http//7](#)]

Každá tato fáze vyžaduje specifickou adaptaci; někteří vězni jsou ochotni a schopni úspěšně projít všemi uvedenými fázemi výkonu dlouhodobých trestů odnětí svobody, jiní vězni nikoliv, a proto selhávají a žádoucí účinky trestu se nedostavují. [[http//7](#)]

### 3.1.1 Trest odnětí svobody na doživotí

Trest odnětí svobody na doživotí je trestem, který je zpravidla využíván jako nejvyšší trest v zemích, kde není přípustný trest smrti a vlastně tak tvoří jeho náhradu. Jedním ze zásadních rozdílů mezi trestem smrti a trestem odnětí svobody na doživotí je fakt, že přestože pojem „odnětí svobody na doživotí“ na první dojem vyvolává představu definitivního řešení, vzhledem k možnosti návratu odsouzeného do společnosti, ve skutečnosti, právě na rozdíl od trestu smrti, zpravidla ve většině zemí definitivním řešením není, tak je tomu i v České Republice. Znamená to, že trest odnětí svobody na doživotí nemusí být nevyhnutelně ukončen smrtí odsouzeného, a že i odsouzený k tomuto trestu má určitou možnost podmíněného propuštění.

Trest odnětí svobody na doživotí smí být podle českého platného práva uložen za trestný čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení, zavrženíhodné pohnutce a těžkému a těžko napravitelnému následku, tedy v případech trestného činu vraždy, vlastizrady, teroru, obecného ohrožení či genocidy, v případě, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a není naděje, že by pachatele bylo možné napravit trestem odnětí svobody od 15 do 25 let.

Základní otázkou, s níž se odsouzení k doživotnímu trestu potýkají, je fakt již zmiňované neurčitosti takového rozsudku. Doživotně odsouzení sice mají jistou naději na propuštění, ale je zde absence jistoty propuštění, kterou mají odsouzení k trestům s taxativně vymezenou délkou. Není tedy jasné, zda vůbec propuštění budou, a budou-li, tak kdy a také za jakých okolností.

Tato nejistota na ně tíživě dopadá; celý jejich budoucí život je ohrožen a pocity se velice často mění; nemohou nikdy vědět, zda se kvůli jednomu pochybení neodsoudili k trvalému pobytu ve vězení. Důsledkem toho všeho je, že odsouzení k trestu odnětí svobody na doživotí mají změněný mechanismus vnímání času. Včasná mobilizace personálu a vězňů samotných vyžaduje jasné a rychlé úvahy o proceduře propuštění,

kteře toto vnímání času může napravit. [Studijní materiál Life Imprisonment]

V souvislosti s doživotním trestem odnětí svobody je třeba zmínit, že veškeré negativní důsledky trestu odnětí svobody se mohou v jeho případě znásobit a stejně jako u všech dlouhodobých trestů odnětí svobody existuje vysoké riziko postupné sociální deformace odsouzeného. Za nejvíce devastující důsledky trestu odnětí svobody považujeme sociální izolaci, desocializaci, ztrátu odpovědnosti, krizi identity a závislost na trestní instituci.

Negativní „překlenovací mechanismy“ jsou častým zdrojem prodlužování odsouzení. Obecně lze říci, že odsouzení na doživotí zdolávají problémy osobní rezignací na podmínky; tento fenomén byl popsán jako „situační rezignace“ nebo jako „specifická citová rezignace“. [Studijní materiál Life Imprisonment]

Při mém působení na oddělení pro doživotní tresty ve valdické věznici jsem se setkal s odsouzeným, který tvrdil, že pokud se dočká doby, kdy bude moci žádat o podmíněné propuštění, neučiní tak, protože mu takovýto život vyhovuje a i kdyby byl v budoucnosti propuštěn, odešel by do kláštera.

Je však také třeba zmínit, že ve věznici Valdice si odpykávají doživotně odsouzení zpravidla první etapu svého trestu (cca pět až deset let) a že v této části bylo možné pozorovat u některých vězňů neustálou snahu o změnu svého rozsudku.

Další obecné mínění je založeno na skutečnosti, že dlouhodobě odsouzení jsou v podstatě modelovými vězni. , kteří již měli dostatek času vězeňského prostředí vyzkoušet. Jak prohlásil jeden autor: „Je zcela paradoxní, že těmi nejpřizpůsobivějšími obyvateli naší věznice jsou odsouzení k nejdelším trestům, tedy právě ti, kteří se dopustili těch nejohavnějších činů a jsou veřejností vnímáni jako nejrizikovější skupina, pro kterou je jakákoli shovívavost nežádoucí“. Toto tvrzení je založeno na domněnce, že tito lidé se nepotýkají se základními problémy vyplývajících z institucionalovaného (tedy vězeňského) prostředí. Jak je již dlouho uznáváno, podstupují tito dlouhodobě uvěznění stupňovitý proces „adoptování vězeňského prostředí“. Čím delší je doba věznění,

tím intenzivnější je dopad tohoto procesu. [Studijní materiál Life Imprisonment]

Fakt, že pachatelé těch nejohavnějších zločinů bývají často nejpřízřusivějšími vězni, mohu potvrdit svými vlastními zkušenostmi jednak ze svého působení na oddělení se zvýšenou ostrahou a ,jak již bylo uvedeno, z působení na oddělení pro doživotní tresty a problémové vězně. Mohu zodpovědně říci, že excesy doživotních vězňů se objevovaly na zmíněném oddělení ve valdické věznici poměrně zřídka. Přestože někteří doživotní vězni dávali najevo, nejčastěji při rozhovorech mezi sebou či při neformálních rozhovorech s vychovateli, specialisty nebo popřípadě s dozorci, svou permanentní nespokojenost s různými stránkami života v naší věznici, šlo spíše o jakousi rutinu denního života doživotního vězně, zpravidla projevovanou slušnou formou dialogu, čímž vlastně reagují jistou formou zmírněné agrese na svou frustrační situaci, ve které se soustavně nacházejí.

Vzájemné sociální vztahy u doživotních vězňů, zejména v první fázi jejich trestu, vykonávané, jak jsem již uvedl, ve valdické Věznici, nemají mnoho možností výrazněji se rozvíjet, jsou omezeny způsobem zacházení, zejména vzhledem k samostatnému ubytování doživotně odsouzených, kdy je jejich vzájemný kontakt omezen pouze na dobu vycházek a pracovních terapií či zájmových aktivit. Je však třeba dodat, že naprostá většina doživotně odsouzených vykonávajících trest ve věznici Valdice situaci samostatného ubytování vítá a k problematice jejich eventuálního zařazení do stavu se staví vesměs negativně. Existují dva hlavní důvody takového postoje doživotních vězňů. Prvním důvodem je nebezpečí vzniku interpersonálních konfliktů, které mimo jiné v mohou určitých případech zapříčinit těžkosti při podání žádosti o podmíněné propuštění. Druhým pak určitý komfort, který jim jejich samostatné ubytování poskytuje (samostatné WC, teplá voda na cele, televizní přijímač na cele) oproti ubytovaným například ve zvýšené ostraze.

## **4. VĚZEŇSKÁ SUBKULTURA**

### **4.1 Pojem**

Vězeňskou subkulturu lze definovat jako autonomní systém norem a hodnot, neoficiálního chování uvězněných osob a vztahů mezi nimi, jakožto i vztahů k ostatním strukturám, který je uvězněnými akceptován a tradičně pojmán jako součást výkonu trestu či vazby, odporující výchovným cílům a prakticky se vymykající vlivu oficiálních struktur.

### **4.2 Teorie vzniku vězeňských subkultur**

V současné době existují dva základní modely zabývající se existencí a příčinami vzniku vězeňské subkultury. Prvním je Sykesův model deprivace (1958), který, stručně řečeno, přisuzuje největší vliv na vznik vězeňské subkultury deprivacním faktorům života ve vězení, jako jsou ztráta svobody, osobní bezpečnosti, heterosexuálního sexu a soukromí, jejichž nedostatek pak vyvolává potřebu vzniku autonomní kultury a tak náhradním způsobem pokrýt potřeby strádajících vězňů.

Druhým modelem je model importu, kulturního přenosu (Irwin a Cressey, 1962), podle něhož jsou tím, co vytváří vězeňskou subkulturu, charakteristiky samotných vězňů. Jsou to především pravidla, přenesená od pouličních gangů, přičemž rolové typy jsou založeny na předchozí kriminální zkušenosti, společenské třídě a dalších individuálních vlastnostech. S určitou nadsázkou se dá tedy říci, že vězeňská subkultura je vlastně výsledkem toho, co její členové přenesli do světa za mřížemi ze světa, který znali venku.

Obě tyto teorie mohou být použity při vysvětlení rozdílů mezi fungováním subkultur v ženských a mužských věznicích. Subkultury v ženských věznicích nejsou tak přísné a kruté a nejsou ovládány prvky vznikajícími v subkulturách mužských věznic. Do věznic jsou ze společnosti přeneseny role sexuální, stejně tak jako role kriminální a ty pak s jejich očekáváními a potřebami formovaly rozdílné subkultury.

Tittle (1969) se pokusil zjistit, které z faktorů, deprivace či importu lépe objasňují vězeňskou organizaci. Sledoval rozdíly ve dvou subkulturních skupinách při adaptaci na uvěznění, přičemž předpokládal, že podmínky dozoru byly pro obě skupiny podobné.

Všiml si, že výskyt homosexuality byl v obou skupinách podobný, významy těchto vztahů se však lišily. Pro ženy představovaly homosexuální aktivity náklonnost a lásku, kdežto u mužů šlo zejména o psychické uvolnění nebo dokonce o obchod.

Mužští vězni zaznamenali vyšší sociální soudržnost a oddanost vězeňskému kódu, ačkoli rozdíly v některých oblastech nebyly velké.

Ženy pravděpodobně více než muži vytvářejí malé skupiny.

Autor se drží stálého počtu důležitých rysů, jako kriminální minulost, inteligence, věk, návštěvní kontakt a objasnění malých, ale patrných sexuálních rozdílů, sociální soudržnosti a oddanosti k vězeňskému kódu.

Z jeho závěrů vyplývá, že žádná deprivace ani faktory importu se nezdaří tak důležité pro vysvětlení subkulturních adaptací, jako sexuální rozdíly. [Pollock-Byrne, 1990]

Zingraff (1980) porovnal 267 vězňů a 137 vězeňkyň. Použil měření deprivace (to je bezmocnost) a měření importu (to je sociální třída a angažovanost v kriminálním chování) k zjištění jejich vlivu na prizonizaci. Zjistil, že pro muže je lepším indikátorem prizonizace model deprivace, kdežto u žen se jeví vlivné na prizonizaci oba tyto modely. [Pollock-Byrne, 1990]

Hartnagel a Gillan (1980) v podobné studii pozorovali, že důležité faktory – věk, předešlá uvěznění a opora kamarádů – měli větší vliv na přijetí vězeňského kódu, než sex. [Pollock-Byrne, 1990]

#### 4.2.1 Model deprivace

Model deprivace při vysvětlení průběhu sociálních vztahů ve věznicích vychází ze skutečnosti, že jedinec, který se ocitá za zdmi vězeňského zařízení, pociťuje postupy instituce vůči sobě jako degradující, je v jejich důsledku oslaben a proto se snaží nacházet řešení v kontaktu a vytváření vztahů různé úrovně s ostatními vězni. Z toho také vyplývá typický rozkolný charakter vztahu mezi vězni a personálem. Negativní aspekty uvěznění pak vyvolávají u vězně pochybnosti o vlastní identitě a velmi pravděpodobně ovlivňují jeho vnímání vlastní osoby.

Těmito deprivacími faktory, též nazývanými „bolestmi uvěznění“ jsou zejména následující: [http/4]

1. *Ztráta svobody* – uvězněním se samozřejmě jedinec ocitá v situaci, ve které se musí vyrovnat se skutečností, že jeho činnost a režim je více či méně organizována druhými tak, že velmi často nemá možnost volby. Je značně omezen na svobodě pohybu, a to tím více, čím je typ režimu věznice, do které je zařazen, přísnější, což platí i pro denní režim a tedy takové činnosti, jako je jídlo, spánek, aktivní využívání volného času apod.. Z tohoto je také patrné, že vězni se nevyrovnávají pouze se ztrátou svobody jako takové, ale i se ztrátou svobody uvnitř instituce. Za zmínku jistě stojí i omezení v oblasti kontaktu s rodinou a přáteli. Povaha instituce, jak napsal Hoffman (2001), tlumočí tuto ztrátu prostřednictvím takových symbolů, jakými jsou čísla či uniformy. [http/4]
2. *Ztráta autonomie* – ztrátu autonomie je možno interpretovat, jako určitý důsledek ztráty svobody. Tím, že jsou vězni značně omezeni na svých právech a žijí v určitém přezírání ze strany personálu a zároveň vystaveni rozmanitým tlakům ze strany spoluvězňů, vede právě ke ztrátě autonomie. Pro vězně je velmi deprimující vyrovnat se se situací, kdy pochopí, že jsou pod neustálou kontrolou, což je degraduje až k dětské bezmocnosti. V důsledku ztráty autonomie

pak vězni často nejsou schopni přiměřeně řešit sociální situace po svém propuštění na svobodu. (Blomberg & Lucken, 2000) [http/4]

3. *Ztráta zboží a služeb* – vězni své uvěznění vnímají jako situaci, kdy se ocitají v podmínkách, které jsou jimi chápány jako podmínky, pro obstarávání jejich potřeb značně ztížené oproti podmínkám ze kterých pocházejí, a to i přesto, že mnohdy pocházejí z velmi špatných životních poměrů. Do těchto potřeb, kromě možnosti získat zboží v sortimentu a kvalitě podle svých představ, je třeba zahrnout i takové, jako vlastní přípravu teplého jídla, která zdaleka není možná ve všech typech věznic. Nebo například při přípravě teplých nápojů jsou omezeni vzhledem k faktu, že dodávka elektrického proudu na jejich cely je často ve věznicích určována časovým rozvrhem dne. Omezení jsou také z pochopitelných důvodů i při volbě lékaře apod.. Věznicemi jsou rovněž kontrolovány do jisté míry i jejich finanční prostředky.
4. *Ztráta heterosexuálních vztahů* – tento deprivací faktor je vnímán poněkud odlišněji muži než ženami. Sykes definuje muže ve vězení pouze jako „půl sebe“, protože vězeň definuje část sebe skrz interakci se ženami. [http/4] Absence sexuálního styku se ženou pak vede poměrně velké procento vězňů k hledání náhradního řešení a sexuálními východisky se pak stávají ostatní spoluvězni. Tento fakt pak samozřejmě nutí heterosexuální muže k úvahám a pochybnostem o vlastní maskulinitě. To pak nepochybně vede ke vzniku vnitřních konfliktů. Vztahy, které vznikají v důsledku tohoto deprivacího faktoru, jsou v ženských věznicích citově pevnější, nežli ve věznicích mužských. Dnešní vězeňský systém sice vytvořil určité mechanismy pro zmírnění tohoto deprivacího aspektu uvěznění, jako například přerušení trestu, či zvláštní typ návštěvy umožňující heterosexuální styk, avšak tyto mechanismy jsou zejména v přísnějších typech věznic využívány velmi sporadicky. V praxi jsou také pozorovány časté případy, kdy se vězni snaží o realizaci heterosexuálního styku v rámci klasické kontaktní návštěvy, která probíhá hromadně v určené dny. Vzhledem k tomu, že takovýto sexuální kontakt je nepovolený,

dochází k velmi kuriózním a osobnost degradujícím pokusům o uskutečnění sexuálního styku.

5. *Ztráta osobní bezpečnosti* – posledním deprivacním faktorem uvěznění formulovaný Sykesem je ztráta osobní bezpečnosti. Přestože se nepokoje tohoto typu netýkají přímo každého vězně, potenciaální hrozbou osobní bezpečnosti roste úroveň stresů uvězněných jedinců. Vězňové v Sykesově studii popisují své spoluvězně jako „brutální a nebezpečné“. [http/4] Faktory, které ovlivňují míry hrozby útoků, ať fyzických či psychických, od ostatních vězňů jsou jednak osobnost každého jedince, jeho psychická i fyzická síla, jeho vztah ke spoluvězňům, ale i personálu, druh trestné činnosti, kterou spáchal, v poslední době je téměř rozhodující jeho ekonomická síla apod.

#### **4.2.2 Model importu (kulturního přenosu)**

Roku 1962 představili John Irwin a Donald Cressey teorii odlišnou od Sykesových tezí, přičemž čerpali z předešlé Shragovy práce (1961). [http/4] Jejich teorie vychází z předpokladu, že vězeňská subkultura vzniká na základě charakteristik a předešlých kriminálních zkušeností vězňů.

Inciardi (1994) říká, že vězni dělají víc, než jen reagují na bezprostřední problémy uvěznění. Do vězení se „importují“ kulturní prvky z venku. Přinášejí je vězňové i s jejich hodnotami, normami a přístupy, které tvoří obsah vězeňské subkultury. [Hála, Soudková, 2002]

Irwin a Cressey (1962) tvrdí, že sociální struktura věznice je složena z několika navzájem si konkurujících subkultur při respektování zásad a pravidel. [http/4] Blomberg a Lucken (2000) píší, že tyto menší subkultury jsou odvozeny z normativních systémů vytvořených venku...nevyhnutelně importovaných do věznic. [http/4]

Podle Irwina a Cresseyho je vězeňská subkultura kombinací tří subkultur – „trestanců“, „zlodějů“ a „rovných“. [Hála, Soudková, 2002]

1. *trestanecká subkultura* – jedná se o jedince od mládí vychovávané v různých nápravných zařízeních. Členové této subkultury přísně lpí na oddanosti vězeňskému kódu. Irwin a Cressey uvedli, že se „trestanci“ s největší pravděpodobností zformovali maladaptivními formami přizpůsobování. [http/4] Pro tyto lidi se stává prostředí uzavřených institucí prostředím přirozeným a všechny samozřejmosti tohoto života, včetně soužití s osobami stejného pohlaví jsou jimi akceptovány.
2. *subkultura zlodějů* – vězni, kteří patří k subkultuře zlodějů lpí na zásadách a normách rozvíjených právě subkulturou zlodějů. Blomberg a Lucken poznamenali, že kódy této skupiny jsou drženy vysokou úctou, nikoliv vězeňským kódem. [http/4] Jedinci náležející ke „zlodějské“ subkultuře pohlíží na trestnou činnost jako na profesní kariéru. Usilují o vzbuzení dojmu pravosti nebo solidnosti, aby mohli být podskupinou přijímáni. „Správný chlap“ podporuje vězeňské hodnoty a zájmy. [Hála, Soudková, 2002] Pobyty ve vězení jsou pak pro ně jedinými přestávkami v jejich „profesní“ kariéře.
3. *subkultura rovných* – do této skupiny patří ti, kteří zákon porušili zpravidla jednorázově, mnohdy se jedná o pachatele nedbalostních trestných činů. Většinou pak patří do skupiny bezproblémových vězňů a jejich cílem je projít trestem bez potíží.

Můžeme uzavřít, jak poznamenali Clear a Cole, že „trestanecká“ subkultura je původní, kdežto „zlodějská“ a „rovných“ importovaná. [Hála, Soudková, 2002]

### 4.2.3 Faktory importu

Je potřeba poznamenat, že rozdíly mezi muži a ženami se také promítají při vytváření vězeňských subkultur. Gender je tedy faktorem importu, který je vytvářen sociálními silami mimo věznici a je přenesen do prostředí vězeňských institucí. [Pollock-Byrne]

Dá se také říci, že mezi ženami je menší procento těch, které by před svým uvězněním byly orientovány na profesionální kriminální kariéru. Jejich minulost pak tedy nebývá spjata s kriminálním životním stylem. Stejně tak charakter trestné činnosti u žen bývá často orientován na méně závažné zločiny a bývá častěji důsledkem ekonomického tlaku nebo nějaké formy závislosti (např. na drogách). Pokud se dopustily násilné trestné činnosti, pak tomu většinou bylo v afektu či strachu. Samozřejmě, že i v ženských věznicích se setkáme s ženami, které mají kriminální minulost a jsou „profesionálními“ kriminálnicemi, avšak se nejedná o většinovou skupinu, což se nedá konstatovat hovoříme-li o vězeních pro muže.

Dalším zajímavým faktorem, který má vliv na charakter vězeňské subkultury, je sociální či rodinné pozadí, z něž jedinec pochází. Například mnohé z žen, než se dostaly do věznice, řešily v rámci své péče o děti a sebe tíživé ekonomické podmínky, jiné zase pocházejí z rodin, kde byly vystaveny týrání, zanedbávání či sexuálnímu vykořisťování. Tyto negativní zkušenosti se pak nepochybně promítají do charakteru jejich osobnosti, do jejich sebevnímání, vnímání svého okolí a také při vytváření žebříčku jejich potřeb.

### 4.3 Prizonizace

Tento pojem pochází z pera Donalda Clemmera, který byl prvním odborníkem zabývajícím se věznicí jako fungujícím celkem. Clemmer sám pracoval ve věznici v Illinois pro 2300 odsouzených mužů, odkud čerpal své bohaté zkušenosti. Ve své knize „The Prison Community“ popsal cesty, kterými se vězni přizpůsobují životu ve vězení a sociálnímu systému v takovýchto zařízeních fungujícím. Tento proces pak nazval „prizonizace“.

Podobně jako se lidé přizpůsobují životu ve společnosti, ve které žijí, jejím normám, zvykům a zákonům, musí se jedinec, který se ocitne ve vězení, přizpůsobit normám, zvykům a zákonům specifické společnosti vězňů, jejíž hodnoty jsou odlišné od hodnotového systému normální společnosti. Určité formy chování, které nejsou společností na svobodě akceptovány mohou být v komunitě vězňů naopak vyžadovány. Aby mohl jedinec přežít ve vězeňské komunitě musí si osvojit nové vzorce chování očekávané od něho ostatními, což s sebou nese bohužel fakt, že vzorce chování potřebné k životu na svobodě postupně vyhasínají.

Z výše uvedeného vyplývá, že prizonizace je vlastně přeměnou svobodného člověka na vězně. Jedná se vlastně o adaptaci jedince na podmínky vězeňského života a jeho asimilaci s kulturou vězení. Z psychologického hlediska lze v tomto procesu rozlišit dva aspekty: [http/7]

*institucionalizace* – adaptace na vysoce organizovaný vězeňský život. Je spojena se ztrátou aktivity a iniciativy. Znamená především vnější orientaci ve specifických životních podmínkách výkonu trestu odnětí svobody. Institucionalizaci podléhá více méně každý odsouzený. Přijetím forem organizace vězeňského života může být odsouzený zcela adaptován – je přizpůsobený – na podmínky výkonu trestu odnětí svobody. Je třeba poznamenat, že i první příznaky změn chování odsouzeného, které se

projevují přijetím programů a cílů, nemusejí znamenat počátek požadovaných změn, může jít pouze o přizpůsobení se podmínkám.

*ideologizace* – ta se projevuje identifikací s kriminální subkulturou; patří sem například i osvojení se (a užívání) specifického jazyka, tzv. kriminálního argotu. Představuje vnitřní přijetí subkulturních norem a pravidel, hodnot a postojů a také systému racionalizací (jako obranných mechanismů).

Nevědomé mechanismy, které umožňují zapomenout, představují potlačení a popření či vytěsnění určitého obsahu ve vědomí. Vězeňská realita se dá zkreslit, nebo se s ní smiřujeme. Nejlépe k tomu slouží bagatelizace, racionalizace nebo intelektualizace. Významnou roli hraje i identifikace (převážně negativní – ztotožnění se s agresorem znamená, že agresor přestane vadit, a že soužití s ním je k vydržení). Snahu o odtržení od reality uvěznění nejlépe naplňuje fantazijní přepis skutečnosti, který má často podobu denního snění („jsem něčím jiným, nejsem vězeň, čeká mě budoucnost, slibná kariéra, vše dobře dopadne“). Pokusy bojovat s realitou vězeňského života představuje agrese nebo únik (vězeň také může agresí projevit pouze jejím přesunutím, a to buď na neživé objekty, nebo na spoluvězně). Objevit se může únik skutečný, tj. útěk (ne jen jako denní snění). [http/7]

Proces prizonizace se v jistém rozsahu dotýká každého vězně. V jakém rozsahu se jedinec adaptuje na podmínky výkonu trestu, popř. vazby závisí jednak na osobnosti vězně, dále pak na podmínkách výkonu trestu odnětí svobody a také na tom, do jaké míry jsou pro vězně požadavky a podmínky nové.

Po vstupu do nápravného zařízení dochází k situaci, kdy si jedinec uvědomuje, že nemá možnost obracet se ke svým obvyklým oporám a jeho já postupně a systematicky, ne vždy úmyslně, oslabováno. K tomuto oslabení vlastního já přispívají i takové momenty, jako jsou přidělení identifikačního čísla či povinnost, krom přesně vymezených situací, nosit ústavní oděv.

Situace uvěznění a samotný výkon trestu či vazby představuje značnou psychickou zátěž, přičemž nejsložitější je taková situace pro prvotrestaného. Zvládání této zátěže záleží na: [http/8]

1. jak je vybaven na zvládání zátěžových situací
2. podmínky, v jakých se aktuálně nachází (skladba lidí na cele, práce, rádio)
3. na předchozích zkušenostech
4. na situaci, ve které se nacházel před nástupem (rodinné zázemí, sociální vztahy)
5. aktuální sociální situace (vzdálenost věznice od rodiny, finanční problémy, nejistota z vyšetřování, osobní problémy)
6. aktuální psychický stav
7. životní návyky (hygiena, vykonávání potřeby, kapacitní problémy na cele)

Způsob, jakým se jednotliví vězni adaptují na podmínky výkonu trestu odnětí svobody či vazby není samozřejmě u všech uvězněných stejný. Rozeznáváme 5 základních typů adaptace na výkon trestu odnětí svobody: [http/8]

1. *Realistické přizpůsobení* – týká se odolných jedinců, vytkli si reálné cíle. Jedná se o jedince psychicky i sociálně odolné vůči zátěži. Motivován podmíněným propuštěním.
2. *Agresivně nepřátelské přizpůsobení* – agresivní forma vyrovnání se zátěží. Agresivní proti personálu, spoluvězňům. Je proti všem. Nesnadná výchovná práce.
3. *Přizpůsobení nepřiměřenou kompenzací* – vychloubá se svou trestnou činností, hraje roli velkého zločince. Jedinec, který se chvástá svými budoucími zločiny, ale ve skutečnosti si není jest sám sebou.
4. *Přizpůsobení se nepřiměřenou projekcí* – nejjednodušší způsob zacházení s pocitem viny. Spočívá v obvinění někoho jiného. Může

za to někdo jiný. Kdyby byla manželka doma, nešel bych do hospody.

5. *Přízpůsobení únikem* – plánuje, jak ve skutečnosti ze situace unikne, nebo uniká denním sněním. Bývá často provázena drogou.

Je nutné připomenout, že ne všichni vězni dosahují stejného stupně prizonizace, a že úplná internalizace vězeňské subkultury se zdaleka nevyskytuje u všech uvězněných a je možné ji pozorovat jen u určité části osob ve výkonu trestu či vazby.

Důležitým faktorem, na kterém závisí hloubka prizonizace, je nepochybně i doba strávená v nápravném zařízení. Je jednoznačně nasnadě, že míra pravděpodobnosti úplné internalizace vězeňské subkultury stoupá úměrně k délce strávené za zdmi nápravné instituce.

Činitelem, který může výrazně ovlivnit stupeň prizonizace jsou pozitivní kontakty s osobami na svobodě, zejména kontakty s rodinou a blízkými. Většina odsouzených považuje návštěvy rodinných příslušníků a přátel za velkou podporu a pomoc při překonávání účinků prizonizace. Po těchto návštěvách se však často u vězňů prohlubuje pocit bezmoci, že nemohou ovlivňovat události, které se jich osobně dotýkají a které probíhají za zdmi věznice, a zvyšuje se tak jejich stres se všemi dalšími důsledky. [http/7]

Naopak totální přerušení kontaktů s vnějším světem usnadňuje často vězňům akceptovat podmínky dlouhodobého trestu odnětí svobody, zároveň se však tím výrazně, a mnohdy nenapravitelně, ztěžuje jejich přechod do života na svobodě po propuštění. [http/7]

Vzpomínám si na případ, kdy odsouzený k trestu osmnácti let odnětí svobody odcházel k návštěvě, ke které za ním přijeli po čtrnácti letech jeho rodiče. A přestože se jednalo o odsouzeného vždy vystupujícího velmi sebevědomě a o odsouzeného s poměrně dobrým postavením v hierarchii vězeňské subkultury, při odchodu z cely k této návštěvě měl slzy v očích a známky dojetí neskryl ani před spoluvězni, ani před personálem. Jisté projevy změny v jeho chování pak bylo možné viditelně pozorovat ještě déle jak měsíc po této návštěvě, kdy se oproti svým zvyklostem znatelně uzavřel sám do sebe.

Obecně lze konstatovat, že jedinci s kratšími tresty, jedinci, jejichž osobnost je poměrně vyrovnaná, udržující pozitivní kontakty s blízkými na svobodě a navazující sociální vztahy se spoluvězni neprojevuujícími se nežádoucími způsoby chování dosahují nižšího stupně prizonizace. Naopak nejhluběji prizonizovanými jedinci jsou pak zpravidla vězni odpykávající dlouhodobé tresty odnětí svobody, jejichž osobnost se dá charakterizovat jako osobnost labilní, navazující pevné sociální vztahy s primárními vězeňskými skupinami.

#### **4.3.1 Vězeňský kód**

Jak jsme již uvedli prizonizace znamená vlastně adaptaci a ztotožnění se s určitými normami a hodnotami typickými pro vězeňskou subkulturu, jakožto i vytvoření si očekávaných vzorců chování. Souhrn těchto pravidel chování lze označit jako „vězeňský kód“, jehož přijetí je pro vězně jedním z nejdůležitějších aspektů určitého uznání od ostatních spoluvězňů a naopak nedodržování zásad vězeňského kódu může znamenat pro takové individuum poměrně velké problémy ze strany ostatních vězňů.

Dvěma základními pravidly vězeňského kódu jsou „starej se o sebe“ a „nebonzuj“. Soubor zásad uvádí Sykes (1958) na základě své newjerseyské studie zhruba takto:[Hála, Soudková, 2002]

1. Nebuď v rozporu s vězeňskými zájmy, tedy „nedonášej“, nebuď „vlezlý“, neočerňuj kamarády.
2. Nezasahuj do sporů spoluvězňů, „neztrácej hlavu“, „buď v klidu“ a starej se o sebe“.
3. Nevyužívej ostatní vězně, dodržuj slovo, neokrádej kamarády, plat' dluhy apod.
4. Vydrž to, buď pevný, nepodlézej, buď „chlap“.

5. Neprojevuj respekt vězňům ani světu, který představují, oni jsou ti špatní, vězňové ti správní.

Proti vzniku jednotného vězeňského kódu (uvnitř každé jednotlivé konkrétní instituce) působí v současnosti velká rozrůzněnost příchozích. Rozdíly etnické, kulturní a subkulturní vytvářejí i odlišné vězeňské kódy pro jednotlivé podskupiny vězeňské populace, byť umístěné „pod jednou střechou“. [Hála, Soudková, 2002] V českých věznicích je dnes patrný zejména vliv rusky mluvících vězňů pocházejících ze zemí bývalého Sovětského Svazu, jejichž jednota však také není tak jednoznačná, jak by se na první pohled zdálo. (podrobněji v kapitole o subkulturách cizích státních příslušníků v českých věznicích)

Je zastáván názor, že se postoje vězňů mění v průběhu výkonu trestu, což lze znázornit křivkou U. Platí úvaha, že pro vězně má psychologicky jiný význam část trestu již odpykaná, než ta část, kterou má vězeň ještě odpykávat. Proces prizonizace probíhá určitými fázemi. Podle Wheelera se konformismus vězňů vůči vězeňskému projevuje v počáteční fázi výkonu trestu v 47 % případů, klesá ve střední fázi na 24 % a v konečné fázi znovu stoupá na 43 %. Lze vyslovit hypotézu, že se vězni nejen po nástupu, ale i před propuštěním spíše orientují na konvenční normy. Vězeňská subkultura má největší vliv ve střední fázi výkonu trestu, kdy vězeň má před sebou perspektivu ještě dlouhotrvající izolace od vnějšího světa, a kdy problémy s tím spojené jsou pro něho osobně značně tíživé. Naproti tomu s blížícím se propuštěním vyvstávají před věznem problémy spojené s životem na svobodě po výkonu trestu, antisociální postoje vězně ztrácejí na své váze. [Suchý, 1992]

#### 4.4 Hierarchie mezi odsouzenými

V rámci vězeňské subkultury lze pozorovat existenci určitého systému hierarchie, který je víceméně dobrovolně či nedobrovolně vězni akceptován.

V rámci druhého života lze tak rozlišit pozici (a roli):  
[Netík, 1991]

1. neformálního vůdce na různé úrovni (celý, oddělení, ústavu), v kriminálním argotu nazývaného „králem“. Jeho chování je charakteristické nadřízeností, nadřazeností a až krutým ovládním okolí. Na „krále“ jeho podřízení pracují, odevzdávají mu část svého majetku (balíček a práce). „Král“ má právo od podřízených vyžadovat různé služby, včetně homosexuálních styků. Je reprezentantem kriminální subkultury a nositelem její ideologie;
2. děsloužícího, v kriminálním argotu nazývaného „kmetem“. Tato role se vyskytuje zvláště u mladistvích. Jde o jedince, který tráví v ústavu již delší dobu, je obeznámen s jeho chodem i vztahy v něm panujícími. Někdy bývá poradcem „krále“, někdy „králem“. Jako „poradce“ je vůči králi loajální a má podobná, ale menší práva;
3. řadového příslušníka skupiny, který má „králem“ vymezená práva a řadu povinností (viz výše);
4. outsidera, v kriminálním argotu nazývaného „pakárna“ nebo „neandrtálec“, tj. podrobivého jedince s často sníženým intelektem, někdy až do pásma defektu. Jeho úkolem je oddaně sloužit králi, v podstatě v otrockém vztahu;
5. reprezentant protivníka skupiny. Nemusí se v každé skupině vyskytovat. Bývá jím relativně málo narušený jedinec s nedostatečnou adaptační kapacitou pro takové prostředí. Směřují proti němu agrese ostatních členů skupiny. Stejně jako outsider se může stát obětním beránkem, odpovědným za všechny potíže „krále“ či ostatních.

Přestože se jako nejdůležitější vlastnost pro získání určité pozice jeví úroveň fyzické síly a bezohlednosti, je třeba podotknout, že za určitých okolností mohou být tyto atributy moci „poraženy“ inteligencí. Odsouzený na dvanáct let odnětí svobody, po sedmi letech trestu ve zvýšené ostraze, se k problematice hierarchie mezi odsouzenými vyjadřuje takto: „Na každé cele je vždycky někdo, kdo má rozhodující slovo. Je to buď člověk, který je fyzicky zdatný, nebo inteligentní a nebo obojí. Největší respekt ale mají inteligentní a to bylo i za bývalého režimu. Člověk, který má respekt proto, že je silný, má respekt vynucený a to se nikomu nelíbí, protože musí. Chytrý si respekt nemusí nijak zvlášť vytvářet, ten se vytvoří automaticky“.

Dalším důležitým faktorem, který může mít vliv na postavení vězně je jeho ekonomická síla. Za peníze si lze v tomto ohledu koupit zejména ochránce, kteří pak zajišťují ochranu osobní bezpečnosti mecenáše. Takto získaná moc má však poměrně nejistou budoucnost, neboť se zpravidla nejedná o jednorázovou výplatu za ochranu do konce trestu. A i v případě, že má jedinec silné ekonomické zázemí, je, vzhledem k poměrně složitému přísunu hotovosti do věznice, pro všechny takové vězně výhodnější zajistit si společné ubytování s podobně ekonomicky silnými a nebo si kupují místa, která jim zajistí klidnější průběh trestu, jako například určité zájmové kroužky.

#### **4.4.1 Vztahy mezi odsouzenými na celách**

Máme-li hovořit o vězeňské subkultuře v rámci výkonu dlouhodobých trestů odnětí svobody, je nutné si více přiblížit současnou situaci na celách, ve kterých se vykonává trest ve zvýšené ostraze, neboť výkon velké části dlouhodobých trestů odnětí svobody je situován právě do zvýšené ostrahy.

Pro zvýšenou ostrahu je charakteristické, že odsouzení ubytováni na jedné cele, spolu tráví, vzhledem k režimu tohoto typu věznice, nezanedbatelně více času, než je tomu v případě odsouzených, kteří vykonávají trest v mírnějších typech věznic.

Důležitou skutečností je, že především z kapacitních důvodů je v některých případech na jedné cele ubytováno i okolo deseti vězňů. Tito lidé se, zejména právě ve zvýšené ostraze, musí spolu dělit o jedno WC, o jedno umyvadlo a musí se dělit i o svůj životní prostor s ostatními spoluvězni, přičemž s některými z nich by na svobodě vzájemné kontakty nikdy nevyhledávali. Nepochybně je velmi frustrující i nedostatek soukromí pro své privátní potřeby.

Z těchto důvodů se odsouzení vykonávající dlouhodobé tresty snaží, aby se dostali na celu, kde jsou jedinci, kteří mají stejný nebo obdobný naturel, nebo společné zájmy. Často je k tomu, aby našli tu správnou, jim vyhovující skupinu, potřeba se několikrát přestěhovat, a to někdy i za poměrně dramatických okolností, které takovému stěhování mohou předcházet. Je patrné, že pokud je na cele skupina vzájemně si vyhovujících lidí, dělají všichni maximum proto, aby její stejné složení zůstalo co nejdéle neměnné. Jsou schopni udělat mnohé, aby v takovém jím, v mezích situace, vyhovujícím prostředí vydrželi, ale také proto, aby zabránili nastěhování jedince pro tuto komunitu nepřijatelného. Je třeba poznamenat, že takováto uvnitř fungující skupina, zpravidla nevytváří konfliktní situace ani navenek, tedy myšleno směrem k formálním strukturám ve věznici.

Nepochybně i v takovýchto relativně fungujících skupinách vznikají interpersonální konflikty, zejména v důsledku jevu, který je všeobecně označován jako „ponorková nemoc“. Samozřejmě, že předcházení a řešení takových konfliktů uvnitř komunity závisí na mnoha faktorech. Zejména na osobnosti každého jednotlivce, jeho odolnosti vůči konfliktním situacím, jeho toleranci, na postavení vězně v žebříčku skupiny apod.. Jeden z vězňů ubytovaných na oddělení pro zvýšenou ostrahu ve valdické věznici se o této problematice vyjádřil následovně: „Jasně, že někdy na každého přijde ponorka a záleží na něm, jak se s tím popere. Akorát vězni jsou dnes víc změkčilí. Dřív se třeba porvali jak

koně a za hodinu spolu pili kafe a bylo to v pořádku. Dneska hned píšou na OPAS (oddělení prevence a stížností)“.

Na vzájemné vztahy vězňů má v poslední době velmi negativní vliv jev, se kterým se v současnosti potýká i celá naše společnost, a to drogy. I přes všechna opatření prováděná proti vnášení nepovolených věcí do prostoru vězeňských institucí, se bohužel daří určité množství drog do našich věznic propašovat. Vzhledem ke skutečnosti, že se drogy nerozdávají, ale jsou velmi výhodným obchodním artiklem, jehož ceny ve vězení jsou několikanásobně vyšší, nežli ve svobodné společnosti a také proto, že přísun hotovosti do věznice, jak jsem již zmínil, je omezený, vytvářejí si odsouzení dluhy, které prakticky nemohou zaplatit. To s sebou samozřejmě přináší na sebe se nabalující a téměř neřešitelné problémy. Jak uvádí další odsouzený: „Vztahy mezi odsouzenými nejsou to co bývali, a to díky drogám. Každý se zařadí dřív nebo později do své kategorie, ale jelikož je poměrně dost těch, co berou drogy, tak je spousta problémů díky tomu. Kradou si věci, aby měli na drogy, půjčují si na cele a když už jim tam nikdo nepůjčí, půjčují si jinde a to i přes to, že to nemůžou vrátit. Jsou tady lidi, a je jich tady už poměrně dost, co dluží kolem dvaceti tisíc. Toto je problém, který neustále vzrůstá a nebude dlouho trvat a vyhroť se.

Je nutné však připomenout, že hodnoty a normy těchto komunit jsou odlišné od těch, které uznává společnost jako taková. Mezi těmito lidmi je mnoho těch, kteří jsou postiženi, nejčastěji asociální, poruchou osobnosti či jedinců sociálně nezralých. Nemálo uvězněných chová v sobě negativní pocity vůči společnosti, v níž spatřují příčiny svých potíží a činů, či jednotlivcům. Tyto skutečnosti pak samozřejmě ovlivňují charakter těchto skupin i interpersonální vztahy mezi jednotlivými členy takových komunit.

#### 4.4.2 Některé skupiny cizích státních příslušníků v našich věznicích

Tato problematika je v našich věznicích poměrně mladá, neboť ve věznicích bývalého socialistického Československa byly zkušenosti pouze s vietnamskými státními příslušníky.

Zlom nastal až po roce 1989, kdy se otevřely hranice a mimo jiné bylo možné pozorovat poměrně rychlý nárůst trestné činnosti páchané cizími státními příslušníky, což logicky mělo za následek postupný nárůst počtu cizinců ve věznicích na našem území.

V našich věznicích se v současnosti setkáváme nejvíce s Vietnamci, Číňany, Araby, příslušníky národů bývalé Jugoslávie, Kolumbijci a zejména s příslušníky států bývalého Sovětského Svazu, kteří tvoří v našich věznicích nejpočetnější skupinu cizinců.

Dá se konstatovat, že vzhledem k počtu, je z cizinců prakticky jedinou skupinou, schopnou vytvořit svou vlastní vězeňskou subkulturu, právě komunita vězňů z bývalého SSSR. V podstatě se jedná o v zásadě soudržnou a poměrně precizně organizovanou skupinu, kdy okolnosti nutí její členy k určité spolupráci a to i v tom případě, že se jedná o členy národů vzájemně nesympatizujících.

Pravidla subkultury ruský mluvících odsouzených v našich věznicích vznikají na podkladě zásad, které fungují mezi kriminální subkulturou fungující na celém území, jakožto i ve věznicích v bývalém Sovětském Svazu.

Ve skutečnosti však v současné době „úroveň“ organizace této specifické skupiny odsouzených v našich věznicích nelze „kvalitativně“ srovnávat s úrovní primární kriminální subkultury, která ovládá věznice právě na území bývalého SSSR.

Přestože se mezi ruský hovořícími vězni v našich věznicích i dnes vyskytují tací, kteří mají za sebou speciální vojenský výcvik včetně zkušenosti z ostrých bojů a válek, či tací, o které lze označit jako členy primární ruské kriminální kultury, jedná se v rámci této komunity o menšinu. Tyto veterány lze objevit mezi skupinou odsouzených ve věku nad třicet let a vzhledem k jejich životním zkušenostem, jenž mohou být

příčinou posunutí morálních hodnot, je třeba brát na tyto skutečnosti zvláštní zřetel.

Vrátím-li se k otázce „kvality“ organizace rusky mluvících vězňů v českých vězeňských institucích, je třeba poznamenat, že se v zásadě jedná spíše o pokusy nastolit podobná pravidla jako v mateřské „ruské“ kriminální kultuře, než skutečně precizně fungující organizaci. Podmínky, které má tato zločinecká organizace na území bývalého Sovětského Svazu jsou v našich podmínkách nepochybně naprosto odlišné, dá se říci ne tak příznivé, což je fakt, který je třeba, vedle personální kvality a dalších skutečností, považovat za rozhodující pro pochopení fungování této subkultury v našich věznicích.

Jak jsem již uvedl, jistá soudržnost je z chování těchto odsouzených patrná, stejně jako lze pozorovat určitá specifika například v náplni volného času. Odsouzený, Čech, který byl spolu s nimi ubytován na jedné cele, uvádí k tomuto následující: „Drží pospolu, mají pokladníka, kterému každý dává nějaké zboží a ten z toho platí za nějaké výhody, nebo přilepšení pro ně a nebo dávají těm ekonomicky slabším. Oproti ostatním vězňům je mezi nimi nezanedbatelné procento těch, kteří věnují většinu svého volného času na udržení či zdokonalení své fyzické kondice.

Pro skupinu rusky mluvících vězňů je typické, že považují úklid za naprosto potupnou činnost, kterou, nezastávají-li spodní příčky jejich interního žebříčku, vykonávat nebudou a toto stanovisko je pro ně natolik zásadní, že jsou schopni riskovat i kázeňské problémy. Všeobecně je však třeba konstatovat, že excesy vůči vězeňskému personálu jsou jevem spíše výjimečným a záležitostí spíše jednotlivců.

Význam rozdílem oproti mateřské kriminální kultuře, který je možný pozorovat, je skutečnost, že i takzvaní vůdci v našich podmínkách zpravidla navštěvují zaměstnání, je-li jim v rámci výkonu trestu nabídnuta.

O určitém, navenek prakticky nepozorovaném, rozkolu uvnitř této komunity, svědčí následující poznatky z korespondence, vedené jejími členy s rodinou či přáteli.

Tak například v srpnu 2002 vyplynuly z korespondence následující poznatky: „Zdá se, že noví vězňové jsou mladší a nejsou zatíženi mafiánskou organizací jako odcházející garnitura „mazáků“, v korespondenci je cítit určitý nezájem o společné problémy a snaha se do ničeho nemíchat, v korespondenci není zřetelná žádná vůdčí osobnost nebo snaživý organisátor, jako byl např. XY.“

Obdobně vyznívají i poznatky z korespondence například v květnu 2003: „V korespondenci se objevuje řada nových jmen, XY se domnívá, že složení nových vězňů je horší, nejsou to žádné charaktery a je s nimi obtížná komunikace, ubývá „řádných arestantů“ a budou problémy s jejich spolužitím s „nováčky“.

Pro názornost o rok později, přesněji v dubnu 2004, korespondence nasvědčuje o stáletrvajícím konfliktu „nových“ a „starých“ vězňů patřící k ruskojazyčné komunitě a neúspěšných pokusech o zavedení starou „garniturou“ požadované disciplíny.: „....projevuje se to, že někteří aktivisté jako YX, XY apod. se stáhli do pozadí a hledí si svých osobních věcí. Názor vězňů, že se mění „kontingent“ nových vězňů, kteří se nechtějí podřizovat nějakému vedení a že se drobí jednota kolektivu ruskojazyčných.“

V dalších dopisech je cítit strach, aby nedošlo k nucenému přesunu do věznic na Ukrajinu, tak jako například v dopise vězně YX: „Sděluje, že se zde hodlá oženit, aby nemusel do vězení na Ukrajinu, už více než rok se tato otázka řeší a jeho to moc neláká. Ukrajinští vězňové mají z tohoto řešení stres, přejít z masných konzerv, salámu a pudinků na suchý chléb a ovesnou kaši se nebude nikomu líbit, mnohé z našich, kteří zde jsou by u nás doma zastřelili a tady si žerou salám a nadávají na Čechy.“

Tolik k ilustraci fungování, nejsilnější cizojazyčné komunity v našich věznicích. Je patrné, že její jednota v našich podmínkách, není zdaleka tak pevná jako v její domovině, avšak nelze podceňovat její některé individuality, ani snahy o nastolení pravé disciplíny, představující určité nebezpečí pro bezpečný chod našich věznic.

## 5. Vliv trestné činnosti na status odsouzeného v rámci vězeňské subkultury

Na toto téma existuje mezi lidmi mnoho úvah a mýtů, což je zapříčiněno zejména způsobem jakým se veřejnost setkává s informacemi, jejichž obsahem je právě život za mřížemi. Tedy především z filmů či bulvárních reportáží a článků které tyto informace podávají způsobem sobě vlastním.

Je sice pravdou, že spáchání toho či onoho trestného činu může být jedním z kritérií, podle kterých se vězeň zařadí na určité místo v hierarchii vězeňské subkultury, ale jedná se o pouze o část toho, co řadí odsouzeného na jeho místo v tomto vězeňském žebříčku.

Máme-li na mysli trestné činy, které neposkytují pro vstup do života za mřížemi zrovna „plusové body“, tak sem jednoznačně patří trestné činy spáchané na dětech, především mají-li sexuální charakter, dále pak znásilnění a velmi nepopulární jsou takzvaní „matkovrazi“. Naopak jistou prestiž mezi určitou skupinou vězňů může přinést odsouzenému, je-li potrestán za vraždu policisty.

Jinou nepříznivou nálepkou pro vstup mezi komunitu vězňů může být pro jedince, jeho předchozí působení ve službách policie nebo vězeňské služby.

Jak jsem již uvedl, tyto na úvod nepříznivé, popřípadě příznivé faktory, jsou jen parciálním hlediskem pro získání konkrétní pozice v rámci druhého života vězňů. Záleží však zejména na síle jejich osobnosti, jejich odolnosti vůči stresové zátěži, na tom, jakou fyzickou silou disponují a dalších schopnostech, eventuálně na jejich ekonomických možnostech, jaká role a s ní korespondující práva jim v konečné fázi připadnou. Jeden s odsouzených se k této problematice vyjádřil následovně: „Nemaj to jednoduchý, ale záleží to plně na nich jak se zařadej. Sice nejsou oblíbený, ale když se dokážou přizpůsobit, nebo maj v něčem navrch, dokážou je ostatní přijmout. Podívejte se kolik jich tady je a kolik z nich má problémy. Ty co je maj, skončej na specializovaným nebo na izolaci.“ Druhý, bývalý policista, který má

mezi odsouzenými, podle všech známek velmi slušnou pozici se ke svému počátečnímu „handicapu“ vyjádřil slovy: „Nebylo to jednoduchý, ještě jsem šel hned ze začátku na celu k „rusákům“, a ty s policajtem nebudou sedět u jednoho stolu, ale vyřešilo se to.“

## 6. KOMUNIKACE VE VĚZNICÍCH

### 6.1 Vězeňský argot

Argot lze velmi zjednodušeně charakterizovat jako zvláštní způsob verbální vyjadřování, mluvu, spodních vrstev společnosti. Za vězeňský či kriminální argot považujeme tu část jazyka, která je využívána pro dorozumívání mezi vězni a lidmi dostávajícími se do konfliktů se zákonem.

Argot je řečí, která byla původně používána uzavřenými skupinami vyloučenými ze společnosti, tedy jazykem žebráků, cikánů, zlodějů, rasů apod..

Slovní zásobu vězeňského argotu tvoří slova jednak přejatá z jiného jazyka, dále pak vzniklá přenesením významu a z velké části také slova vytvořená komolením různých slov.

Za základní funkce argotu lze považovat jednak funkci utajenosti, danou nesrozumitelností výrazů pro ostatní, nenáležející k příslušné skupině, a funkci komunikativní.

Vězeňský argot také působí jako prostředek ke zmírnění současné reality a ve své podstatě povznáší hodnotový systém uznávaný vězni nad hodnoty vězeňské správy, kdy užívané výrazy mají ubrat z prestiže personálu a naopak posílit prestiž trestance.

Ve vězeňském argotu nacházíme pojmenování pro různé druhy činností, věcí, různých jevů a stavů i osob souvisejících zejména s prostředím výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

Výčet jazyků tvořících základ vězeňského argotu, je velmi rozmanitý, avšak na přední místa co do počtu převzatých či pozměněných výrazů je třeba zařadit romštinu, světský argot (často přejímající slovní zásobu z romštiny) a mluvenou češtinu, zejména u slov typicky vězeňských jako např. „kůň“, „klepky“, „pedál“ apod.. V současné době

je třeba počítat s obohacováním českého vězeňského argotu výrazy užívanými v argotech příslušníků podsvětí z bývalých zemí SSSR, ale i výrazy anglickými, španělskými, arabskými aj..

## **6.2 Koňování**

Tento způsob komunikace mezi vězni je využíván nejčastěji k „obchodnímu styku“, tedy nepovolené směně různého zboží, ale také předávání zpráv mezi odsouzenými, či na vazbách obviněnými z cely na celu.

Význam tohoto prostředku dorozumívání a kontaktu mezi vězni samozřejmě roste s typem režimu věznice, kam jsou odsouzení zařazeni. To znamená, že ve věznici s dohledem patří koňování spíše do sféry legend zkušenějších spoluvězňů, ale jeho význam roste již ve věznicích s ostrahou, ve zvýšené ostraze je jedním z mála způsobů, zejména pro nezaměstnané vězně, jak si zajistit žádané zboží a na určitých typech specializovaných oddělení a vazbách s klasickým (ne se zmírněným) režimem jde o „životní“ nutnost. A je-li ve věznici více typů režimu či více ubytoven, je koňování využíváno ke kontaktu mezi vězni na jednotlivých odděleních.

Koňování se provádí za pomoci provázků či uměle vytvořených provazů nejčastěji z roztrhaných prostěradel. Není-li spuštěno zboží nebo zpráva přímo dolů, je třeba propojit obě cely provázkem za pomoci tzv. „šípu“. Šíp je z novin smotaná trubice, sloužící k nahození provazu na určené místo, nebo k jeho protažení například podél potrubí od topení mezi jednotlivými celami. Je velmi zajímavé, jakou nepředstavitelnou zručností v této činnosti disponuje většina uvězněných.

### **6.3 Suché WC**

Jde o způsob komunikace využívaný zejména na vazbách. Pro zdárnou komunikaci je při této technice prakticky nezbytná spolupráce všech cel na jedné ubytovně.

V určenou dobu začnou na všech celách vysoušet opakovaně namáčeným hadrem vodu z odpadu WC. Tím vznikne duté kanalizační potrubí, které pak umožňuje kvalitní přenos zvuku.

Pro obviněné slouží tato kanalizační pošta zejména k „právnímu poradenství“ a k domluvě mezi komplici v rámci jednotlivých kauz. Jedná se o rady typu jak vypovídat, aby paragraf byl co nejpříznivější, na koho se obrátit s radou v konkrétním případě apod.

Velmi pozoruhodná je organizace této činnosti. Jednak již při samotné přípravě potrubí pro komunikaci, ale především při komunikaci samotné existují přísná pravidla pro jednotlivé hovory. Každý má předem domluvený časový limit pro svou potřebu, během něhož není nikým vyrušován.

### **6.4 Křičení vzkazů okny**

Jedná se o ten nejprimitivnější způsob dorozumívání mezi vězni. Odsouzení či obvinění mezi sebou v některých případech komunikují velmi hlasitě a to jak v rámci sousedních cel, tak i cel poměrně vzdálených či dokonce mezi jednotlivými bloky věznice.

V určitých případech, nejčastěji na vazbách, dochází ke komunikaci i s vnějším světem, nezřídka organizovanou a zároveň výdělečnou činností pro ty, jejichž cela je strategicky vhodně umístěna.

## 7. TETOVÁNÍ VE VĚZENÍ

Budeme-li pátrat po významu slova „tetování“, dostaneme se až do tichomoří, konkrétně na Haiti, odkud se výraz „tatau“ – označkovat, značkovat, rozšířil do všech koutů světa.

Pojem tetování v praxi znamená vytváření určitých obrazců či nápisů na všech možných částech těla, vpravováním stálého barviva (nejčastěji tuš, dnes nahrazována speciálními podkožními barvivy) do hlubších částí kůže, jež je motivováno sledováním rozličných cílů a významů (příslušnost k určitému kmeni, klanu či skupině, zdůraznění různých výjimečných vlastností či dovedností, plnění funkce talismanu, cejchu apod.).

Jako příklady spojení tetování se zločinem můžeme uvést následující skutečnosti. Tak například členové „Camorra“ se krom jiného nechávali tetovat před vykonáním zločinu různými náboženskými motivy a ve vězení pak tetováním výhružných a hanlivých vět na adresu zrádců, policie či soudců projevovali svůj hněv a touhu po pomstě. Členové tajné společnosti vrahů v Turíně si nechávali tetovat „znak poznání“, kterým byl symbol dvou rukou svírajících dýku, z níž kape krev. Ve dvacátých letech dvacátého století mělo tetování důležitou symbolickou funkci ve vztahu k hierarchické struktuře pro kriminální organizaci chovanců sovětských vězení. Za pomoci kovového drátu vpravovali do kůže barvivo vyrobené z lampové černi ředěné močí. Každý ze symbolů, jako například kostely, jestřábi, kočky různých stylů a pozic, ale i portréty Lenina či Stalina, měl svůj význam. Tetování je také rozšířené mezi japonskou mafií, Jakuzou.

V současnosti se v našich podmínkách můžeme setkat s tetováním, které vyjadřuje svými symboly určitý hlubší význam zejména u příslušníku podsvětí zemí bývalého SSSR. Tetování ruských zločinců je kódem ukazujícím příslušnost nositele k určité kastě zločinců, jenž je však dešifrovatelný pouze pro zasvěcené a jehož význam nesmí dle zákonů podsvětí být prozrazen.

Čeští vězni se nechávají tetovat z důvodů, které nejsou zpravidla nijak významné ve smyslu výše uvedeném. Jejich tetování jsou často pouze důsledkem nudy, šikany, touhy vypadat „drsně“, zajímavě, udělat dojem na určitou skupinu, popřípadě přání vytvoření památky na významnou událost. Jak poznamenal jeden s odsouzených ubytovaný ve valdické věznici na oddělení pro zvýšenou ostrahu: „Tetování dnes již moc nejde, aspoň ne tady. Když se už někdo chce nechat tetovat, je to ve většině případech mladý a ne moc inteligentní. Ti to dělají proto, že chtějí vypadat jako drsníci, pro ně je vězení drsnějším dobrodružstvím a v civilu mezi sobě rovnými budou po ukázce tetování a po vyprávění drsných příběhů, které i oni jen slyšeli, velicí hrdinové.“

Motivů, které je možno objevit na těle našich vězňů je velmi široká škála, která nabrala na rozmanitosti zejména počátkem devadesátých let dvacátého století. Oproti „dílům“ z let sedmdesátých a osmdesátých, kdy byly velmi oblíbenými motivy akty žen, či protispolečenská hesla (dnes přetrvávající převážně u drogových a rasově orientovaných komunit) jsou v současnosti nejčastěji ve věznicích tetovány motivy orientální, indiánské, motorkářské, tedy motivy vyjadřující svobodu a nezávislost či motivy náboženské zejména vyjadřující sympatie východním náboženským kulturám.

Technika tetování ve vězeňských podmínkách je většinou následující. Vězeň, který provádí tetováž, vyholí, a pokud je zodpovědný, i vydezinfikuje místo, na něž se bude tetovat a okopíruje na ně námět tetování. Některé náměty pocházejí z dílny výtvarně nadaných odsouzených či jsou obkresleny, většinou z časopisů. Vpichy směřují vždy proti růstu chloupků. Po dokončení se čerstvě tetované místo potře krémem (nejčastěji indulonou) a zabandážuje. Zhruba po dvou hodinách se obvaz odstraní, omyje studenou vodou a opětovně natře krémem.

Jako tetovací nástroje se ve věznicích používají nejčastěji buďto dvě až tři svázané jehly, nebo tetovací strojek, na jehož výrobu je využíván motorek od walkmana, propisovací tužka a kancelářská sponka.

## 8. HOMOSEXUÁLNÍ VZTAHY VE VĚZENÍ PRO MUŽE

Ještě přetím, než se budeme zabývat homosexuálními vztahy v komunitě uvězněných osob je nutné si vymezit rozdíl mezi homosexualitou pravou a homosexualitou nepravou. Pojem nepravá homosexualita rozumíme homosexuální chování v důsledku momentální institucionální deprivace, zejména strádání z absence heterosexuálních vztahů. Pravá homosexualita je pak v tomto případě chápána jako sexuální chování na základě vrozených dispozic.

Mezi jedinci participujícími na homosexuálním chování můžeme pak následně odlišit několik typů vězňů. Jedná se jednak o jedince, kteří se účastní homosexuálních aktivit zcela dobrovolně a jejich orientace je jimi většinou dávána viditelně najevo. Dalším typem zastávajícím ženské role, jsou vězni slabí, kteří se sexuálnímu styku pasivně podvolují, často zcela nedobrovolně. Naproti tomu existují vězni, kteří celý homosexuální akt vyhledávají čistě z důvodů náhradního uspokojení svých sexuálních potřeb a celý akt vnímají pouze jako společnou masturbaci s druhou osobou. Takový jedinec zásadně nelíbá svého partnera a ani se nedotýká jeho penisu, což mu umožňuje vyhnout se označení homosexuál a svou sexuální orientaci vnímá z pozice jakou ve vztahu zaujímá, nikoliv podle toho, kdo je při aktu samotném jeho partnerem.

V homosexuálních vztazích, které ve vězení pozorujeme, rozeznáváme tedy vězně zastávající role mužské a role ženské. Ti, kteří zastávají role femininní jsou často i oslovováni jako ženy a také se o nich jako o ženách hovoří. Tato jejich pozice je pak patrná nejen při homosexuálním aktu samotném, ale pozorujeme ji i v dalších okamžicích života ve vězení, kdy jedinec zastávající ve vztahu pozici ženy vykonává pro partnera tradiční ženské práce jako například úklid, praní, příprava jídla apod..

Homosexuální vztahy ve vězení jsou poměrně často i příčinami sporů mezi vězni. Důvody těchto sporů jsou velmi rozmanité a prakticky korespondují s důvody, které můžeme pozorovat v rámci partnerských vztahů, ať heterosexuálních či homosexuálních, u běžné populace.

V některých případech automutilace, ale i agresivního chování vůči druhým, lze spatřovat důvody mající svůj základ právě v homosexuálním chování a vztazích. K těmto příčinám patří neúspěchy v partnerských vztazích ve věznici, odloučení od partnera, který byl přeražen, znásilnění apod..

Není jistě překvapující, že se i ve vězeňských institucích běžně setkáváme s fenoménem prostituce nejčastěji provozované transvestitními muži, z nichž část se plně hlásí k homosexuální orientaci.

Z homosexuálním aktem se v rámci vězeňské subkultury rovněž setkáváme v souvislosti s uvedením prvotrestaných vězňů do světa za zdmi věznic, kdy se nováčci velmi často stávají oběťmi znásilnění.

Odhady participace vězňů na homosexuálním chování se výzkum od výzkumu velmi liší a Schifter je odhaduje k 70 procentům. [Nedbálková 2003]

## ZÁVĚR

Při realizaci této mé bakalářské práce jsem se pokusil nashromáždit veškeré dostupné informace mající určité souvislosti s problematikou „druhého života“ obyvatel vězeňských institucí tak, aby tvořily jakýsi průřez všech relevantních poznatků o tomto jevu ovlivňujícím vězeňské prostředí a zároveň si dovolil přispět svou skrovnou trochou zkušeností k přiblížení současného života vězňů v našich věznicích, zejména v podmínkách nejtěžšího typu, tedy zvýšené ostrahy a výkonu doživotních trestů odnětí svobody.

Vězeňství patří, bohužel, do skupinu oborů, které jsou pro současnou populaci rodu homo sapiens nepochybně obory nepostradatelnými, přesto nemalou částí laické společnosti opovrhovanými či přinejmenším pouze z nutnosti tolerovanými.

Lidská společnost, zejména společnost „západní kultury“, jedenadvacátého století je vlastními členy označována za společnost vyspělou a tolerantní vůči všem svým specifickým projevům a individualitám. Proto bychom se neměli k jedincům, kteří se vlivem působení, ať sociálních či biologických, faktorů dostali na samý její okraj, obracet zády a měli bychom udělat maximum pro jejich zdárný návrat do společnosti.

Jsem přesvědčen, že je neoddiskutovatelným faktem nezbytná nutnost co nejdůkladnějšího poznání problematiky jakéhokoliv oboru lidské činnosti, má-li být snažení vyvíjené v jejím rámci ve svých výsledcích úspěšné, vězeňství nevyjímaje.

Pro jakýkoliv úspěch však samotné, byť sebepodrobnější, poznatky neznamenaají téměř nic, nejsou-li využívány v praxi. Je proto nezbytné, aby se naše společnost nebránila změnám, na jejichž nutnost, mnohdy bezvýsledně, je odborníky poukazováno a své konzervativní postoje či naopak postoje mající charakter politického gesta ničím neomlouvala.

Pro vězeňství má samotné poznání fungování vězeňské subkultury prvořadý význam v oblasti co možná nejúčinnější obrany proti vlivům negativně ovlivňujícím splnění úkolu, který by měl být jednoznačně na

prvním místě v rámci naplnění účelu výkonu trestu odnětí svobody, tedy zdárnou a co možná nejkvalitnější resocialici pro zdárný návrat, před výkonem trestu delinkventního a pro společnost nebezpečného jedince, zpět do společnosti.

Je tedy nezbytné, aby se s poznatky o fungování „druhého života“ ve věznicích a jeho negativních a na osobnost odsouzeného (ve výkonu vazby obviněného) až destruktivně působících vlivů, seznamovali všichni, za naplnění účelu trestu odpovědné, složky naší společnosti, počínaje politickými činiteli a konče výkonnými pracovníky našeho vězeňského systému a co možná nejvíce a nejkvalitněji je využívali v praxi.

Pomůže-li tomuto snažení i má bakalářská práce, byť jen nepatrně, bude mou velikou ctí a poctou. Já osobně jsem velmi vděčný za to, že jsem se mohl díky práci na tomto úkolu seznámit s natolik, pro mé působení v resortu vězeňské služby, důležitými informacemi, které se staly vodítkem pro mou další činnost v mém profesním životě.

## LITERATURA A PRAMENY

1. ATKINSON, Rita L. a kolektiv. *Psychologie*. 2. aktualizované vydání Praha: Portál, 2003. 752 s.  
ISBN 80-7178-640-3
2. HÁLA, Jaroslav. SOUDKOVÁ, Petra. *Jak mluví čeští vězni*. Příloha časopisu České vězeňství č.4/2002.  
ISBN 80-238-9463-3
3. <http://psychologie.studovna.cz/scripts/detail.asp?id=4067>
4. <http://www.criminology.fsu.edu/penology/week6readings.htm>
5. <http://www.medaci.cz/studie/diplomka.html>
6. [http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2000/00\\_02/anotace.html](http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2000/00_02/anotace.html)
7. [http://www.mv.cz/2003/casopisy/krim/0403/karabec\\_info.html](http://www.mv.cz/2003/casopisy/krim/0403/karabec_info.html)
8. [http://www.sweb.cz/vincent/\\_private/stranka\\_2.htm](http://www.sweb.cz/vincent/_private/stranka_2.htm)
9. [http://www.varianty.cz/default.asp?pa=ik\\_mensiny\\_subkul](http://www.varianty.cz/default.asp?pa=ik_mensiny_subkul)
10. NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Má vězení střední rod? aneb Maskulinita a femininita ve vězeňských subkulturách*. Sociologický časopis, 2003, Praha : Sociologický ústav AV R, 39, 4, od s. 469-486, 17 s.  
ISSN 0038-0288. 2003.
11. NĚMEC, Jiří. *Psychopatie a kriminalita*. 1. vydání Praha: Centurion, 1993. 71 s.  
ISBN 80-901121-7-X
12. NETÍK, Karel. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. 1. vydání Praha: Karolinum, 1991. 69 s.  
ISBN 80-7066-518-1
13. POLLOCK-BYRNE, J., M. 1990. *Women, Prison, and Crime*. Pacific Grove. CA Books/Cole. Copyright by Wadsworth Publishing Company.
14. Studijní materiál Life Imprisonment. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Vydal Úřad Organizace spojených národů ve Vídni pod edičním číslem ST/CSDHA/24, 1994. 20 s.

15. SUCHÝ, Oldřich. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody a jejich výkon*. Praha: LEGES, 1992. 84 s.  
ISBN 80-85638-02-9
16. WEINBERG, S. Kirson, *Aspects of the Prison's Social Structure*, in "American Journal of Sociology", XLVII, 1942, pp. 717-26.

## **PŘÍLOHY**

č. I. Vybrané výrazy z vězeňského argotu

č. II. Ukázka vzorů tetování ruské kriminální kultury

## **Vybrané výrazy z vězeňského argotu**

### **A**

*apač* - Rom

*ara* – 1. pozor (ara, bengo!“)

### **B**

*bengo* – 1. policista

2. příslušník vězeňské služby

*bíbo* – sklenice na vodu, čaj a kávu (0,7 l)

*brif* – dopis

### **C**

*cmudlák* – srolované a zapálené prostěradlo

### **Č**

*čoracháni mě márel* – policisté mě bijí

### **D**

*darel* – strach

*diáky* – Diazepam

*dožínky* – trest doživotí

### **E**

*ervín* – prozrazený udavač

### **F**

*ferbl* – tajný dopis

### **G**

*glaiif* – dluh

### **H**

*hanikovat* – mluvit

*házet oštěp* – donášet

### **CH**

*chyndit* – vykonávat velkou potřebu

### **I**

*intrik* – podvod

## **J**

*jedy* – prášky

## **K**

*kari oko* – anální otvor

*kotec* – prostor pro vycházky

*kůň* – provázek užívaný k nepovolené směně předmětů a zpráv mezi celami

## **L**

*lanovka* – kůň (viz)

## **M**

*mač* – kvašený nápoj z chleba

*magorák* – silný čaj

*míhat* – mít

## **N**

*nařachnout někoho do chyndy* – vykonat s někým anální styk

## **O**

*odkérovat* -zabít

## **P**

*pijáles* – orální sex

*ponorák* – nelegální vaříč zhotovený ze dvou plíšků

## **R**

*recouš* - recidivista

## **S**

*schudelit* – vzít, sebrat

*sklepat se* – nafetovat se

## **Š**

*šipkař* – konfident

## **T**

*týhat* – být

## **V**

*vkydnout* – podat, dát

## **Z**

*zapařit tejno* – uvařit si čaj

[illegible]